

АНАЛИЗА БИЛАНСА

Додатак „Народном Благостању“

ГОДИНА II

БЕОГРАД, 20. ДЕЦЕМБАР 1930.

БРОЈ 51

Садржај:

- Croatija, osiguravajuća zadruga — Zagreb
Šumadija, prvo srpsko društvo za osiguranje i reosiguranje — Beograd
Valjevska štedionica — Valjevo
Edison-Bell-Penkala d. d. — Zagreb
Jugoslavensko Simens d. d. — Zagreb

CROATIA, OSIGURAVAJUĆA ZADRUGA, ZAGREB.

Danas je već i laicima poznata činjenica, da u pogledu novčarstva, Slovenija stoji nad svima ostalim krajevima Jugoslavije i da im u mnogome može da služi kao ugled. Od svijui oblika novčarstva najuspelije je zadrugarstvo u Slovenačkoj. Hrvatsko zadrugarstvo izostaje daleko iza njega. Ali ima dve stvari u oblasti novčarstva u Hrvatskoj, koje su uspele mnogo bolje no i jedna pojedinačna ustanova novčarstva u Slovenačkoj. To su Prva hrvatska štedionica kao depozitni zavod i Croatia kao zadruga za osiguranje. Ko je i šta je Prva hrvatska štedionica kao depozitni zavod, dobro je poznato.

Mi smo lanske godine u broju od 22. juna upoznali čitaoce sa glavnim osnovima Croacije osiguravajućeg poduzeća ili bolje reći zadruga i sa glavnim pozicijama njenog poslovnog izveštaja. Croatia ima jednu zajedničku crtu u svome razviću sa Prvom hrvatskom štedionicom, na ime, počelo se od maloga, tako reći od jednog jedinog kamena, pa se postepeno slagalo, dok nije došlo do grandiozne palate. Prva hrvatska štedionica je drugi zavod po starosti. Kroz šesnaest godina slaviće sto godina starosti. Croatia je najstariji osiguravajući domaći zavod, ona je ušla u 47. godinu života. Kroz tri godine prevaliće pola veka. Između obeju institucija postoji ne samo paralelitet razvića, već i jedna vrsta kooperacije. U upravnom i nadzornom odboru Croatia nalaze se pretstavnici Prve hrvatske štedionice. A ono što čini još jaču vezu među njima, to je mentalna identičnost i istovetnost pogleda na poslovne metode.

Radi bolje preglednosti da podsetimo čitaoce da se članovi Croatiae (zadrugari) dele u dve grupe: u utemeljače i osigurače. Samo prvi učestvuju u glavnici, a svi učestvuju u osiguranju, t. j. svi obavezno zaključuju ugovore osiguranja sa zadrugom. Članovi osigurači dele se u dve grupe prema prirodi stvari, jer ne mogu oni, koji su zaključili ugovore elementarnog osiguranja, ići zajedno sa onima, koji imaju ugovor osiguranja na život.

Pre no što pređemo na analizu rezultata delovanja obeju grupa osiguranja, (elementarnog i životnog) da bacimo jedan pogled na bilans Croatiae, pošto se na osnovu njega mogu da cene dve najvažnije osobine osiguravajućeg društva, osobine koje stoje prilično nad fluktuacijama poslovnih rezultata iz godine u godinu, koje su rezultat dugogodišnjeg razvića i poslovne politike.

RAČUN IZRAVNANJA.

AKTIVA:	1928.	1929.
Likvidno plasiranje:		
	u milionima dinara	
Blagajna	0.63	0.43
Kod novčanih zavoda	2.66	32.48

Tekući računi	1.67	1.52
Hartije od vrednosti	10.54	11.32
	<hr/>	<hr/>
	43.84	45.75

Ostala aktiva:		
Nekretnine	7.62	9.22
Zajmovi na police	3.20	4.46
Dugovine filijala	2.42	2.34
Reosiguratelji	3.75	0.79
Za nelikvid. štete	1.62	1.71
Razna aktiva	0.55	0.45
	<hr/>	<hr/>
	19.16	18.97

PASIVA:		
Razna pasiva:	1928.	1929.
Reosiguratelj i ostalo	6.00	4.15
Prenosna pasiva	51.10	61.40
Čista imovina	3.05	3.35
	<hr/>	<hr/>
	60.15	68.90

Iz gornje tablice, pre svega, možemo praviti zaključke o odnosu između sopstvenih i tuđih sredstava. To se može da vidi iz pasive u računu izravnjanja. U sopstvena sredstva računamo čistu imovinu, a tuđa sredstva u ostalu pasivu. Iz tablice vidimo da je odnos između sopstvenih i tuđih sredstava 100 : 51. Ali razvrstavanje sopstvenih i tuđih sredstava kod osiguravajućeg društva nema velikog značaja. Sopstvena sredstva su u stvari nepotrebna za fundiranje i za solidnost preduzeća. U stvari se sa razvićem društva i napredovanjem njegovim mora odnos između tuđih i sopstvenih sredstava da pogoršava, t. j. da tuđa sredstva rastu brže, dok sopstvena mogu normalno da rastu samo u obliku rezervnih fondova. Kao rezerva služe baš tuđa sredstva, rezervne premije.

Ali gornja slika odnosa između sopstvenih i tuđih sredstava kod Croatiae ne iskazuje sve; iz nje se ne vide statutarne rezerve (koje takođe spadaju u sopstvena sredstva) koje se saстоje u garantiji članova osigurača u požaru u trostruko, a onih u životu u jednogodišnjem iznosu godišnjih premija.

U gornjoj tablici u aktivni nalazimo hartije od vrednosti za 11,3 i nekretnine u 9,2 miliona dinara. Ne možemo kontrolisati u koliko je iskazana vrednost dotičnih hartija od vrednosti ispod kursne, ali za 16 objekata, od kojih je desetak vrlo velikih palata, koštaju mnogo više od 9,2 miliona dinara, to je van svake sumnje. U toj se poziciji nalaze jake latentne rezerve. Mi nećemo da govorimo ovde o rezervama, koje leže u reputaciji, koju uživa društvo, u njegovoj organizaciji, koja funkcioniра već 46 godina i njegovom dragocenom portfelju.

Za ocenu jednog osiguravajućeg društva i poverenja koje ono zasluđuje, mnogo je bitnije pitanje o tome kako je ona plasirala svoje kapitale. Ukupna sredstva kojima je raspolagala

Croatia, 31. decembra 1929. god. iznosila su 68,6 miliona dinara i to: premijske rezerve 61,4, ostala čista aktiva 4,15 i ostala imovina 3,17 miliona dinara. Otvara se pitanje, kako je ona plasirala taj kapital. Plasiranje kapitala može se posmatrati sa dvaju raznih tačaka gledišta: likviditeta i sigurnosti.

U pogledu likviditeta od celokupne aktive od 68,7 mil. dinara Croatia je plasirala 45,76 mil. dinara (66%) potpuno likvidno, jer je van svake sumnje da u prvoklasan likvidet spadaju gotovina kod novčanih zavoda, gotovina po tekućim računima i hartije od vrednosti. Kod poslednjih da primetimo da je celokupan portfelj sopstvenih hartija od vrednosti sastavljen isključivo od pupilarno sigurnih papira, akcija Narodne banke, državnih hartija od vrednosti, i hipotekarnih obligacija Jugoslovenske ujedinjene banke, Prve hrvatske štedionice i Jugoslovenske banke. Mi smo uzeli da su svi ostali delovi aktive ne-likvidni. Isto tako udovoljava Croatia postulat sigurnosti plasmana: jedan deo gotovine je kod Narodne banke, Poštanske štedionice, ali je vrlo verovatno, da je celokupna suma od 32,4 miliona dinara uložena kod naših prvoklasnih velikih banaka, vrlo lako moguće kod Prve hrvatske štedionice, pošto stoji s njom u bliskoj vezi.

Kao što smo napred napomenuli, Croatia ima oba odeljenja osiguranja: elementarno i životno. Elementarno obuhvata osiguranje od požara, loma stakla, zakonske dužnosti jemstva, transporta, šomaža i provalne krađe. U životnom odeljenju pak osigurava se za slučaj smrti, slučaj doživljaja, mešovito i štedno osiguranje i osiguranje bez lekarskog pregleda i tako zvano pučko osiguranje. Kao što vidimo posao je razvijen u punom obimu.

Da predemo na proučavanje rezultata elementarnog osiguranja Croacije u 1929. god., potrebno je da istaknemo, da je ova grana njezine delatnosti relativno u vrlo nepovoljnim okolnostima. Opšta je žalba na osustvo zakona o osiguranju. To je naročito isticano baš od strane pretstavnika Croacije na 10-godišnjem jubileju zagreb. udr. banaka i osiguravajućih društava. Njezin generalni direktor u svom referatu je naročito istakao teškoće sa kojima ima da se bori osiguravajući posao zbog tih praznina u zakonodavstvu. I u svom izveštaju za 1929. godinu ističe upravni odbor Croacije teškoće posla. Tu se naravno naglašava potreba zaštite ugovora o elementarnom osiguranju protiv storniranja bar za izvestan niz godina.

U elementarnom poslu, uprava ističe da je jače razvijala osiguranje od provale, telesnih povreda i zakonske dužnosti jemstva, da je smanjivan posao transporta i autotaksa iz razloga nelojalne konkurencije.

Inače razvoj poslova u Croaciji u 1927. god. pokazuje lep napredak. Ukupna osigurana suma u elementarnom odeljenju iznosila je 1. decembra 1929. god. 9 miliona i 330 hiljada više no u prethodnoj godini, a broj policia skočio je od 77.591 na 81.168.

Elementarno odeljenje.

(po odbitku reosiguranja)

Godina	Premije i dažbine u hiljadama dinara	Štete	Štete u %
1928	16.499	5.569	33.7
1929	17.539	5.938	33.7

Kao što se iz ove tablice vidi premije su stalno u porastu. I šteta takođe, ali u istoj relaciji, tako da je učešće šteta u ukupnim premijama ostalo nepromenjeno na 33%.

Požarno odeljenje

Godina	Ukupne premije	Neto premije	U %
1928	26.530	14.923	56.2
1929	27.966	15.528	55.6

Godina	Ukupna šteta	Neto šteta	U %
1928	12.874	5.191	44.0
1929	13.621	5.501	43.7

Vrlo je interesantna i poučna gornja tablica. Ona nam pokazuje u prvom delu koliko je Croacija od ukupnih premija zadržala za sebe.

Tablica pokazuje ukupan iznos plaćenih šteta i sa kolikom je sumom učestvovala Croacija u tome, jer ostatak pada na reosiguranje.

Kao što vidimo Croacija je zadržala za sebe u 1929. god. 56.2% od osiguranja požara a u 1929. god. 55.6%. Od šteta pak palo je na jnju u 1928. svega 44, a u 1929. god. 43.7 miliona.

Znači da je Croacija zaradila na toj podeli rizika punih 12%.

Godina	Osiguranje života		
	Premije	Osigur. kapital u hiljadama dinara	Rez. premije
1928	8.466	250.000	37.885
1929	9.885	284.000	46.349

Gornja tablica nam pokazuje glavnu karakteristiku kretanja osiguranja života. Kao što vidimo ukupna osigurana suma je skočila od 250 na 284 miliona dinara, premije od 8.44 na 9.88 mil. dinara, rezerve premije od 37.8 na 46.3 mil. dinara. Inače premije iznose 3.3% do 3.5% od osiguranog kapitala. To je prilično niska kvota i ona bi bila nepovoljna kad bi bilo po sredi preduzeće na dobit. Ali mi imamo posla sa zadrugom, a zadruga uopšte nesme da ima velike dobiti. Njezin raison d'être leži u što povoljnijim uslovima po zadrugare. Prema tome ako Croacija osigurava relativno jeftino na život svoje zadrugare, onda bi za nju što manja kvota premija značilo to isto što i veća zarada kod društva koje radi na zaradu.

Iz završnih računa vidimo da je ukupan poslovni višak izneo u 1929. godini 506.000 dinara i to 440.000 u elementaru i 66.000 u životu. Na volumen poslova, pretstavljen premiskim rezervama i prenosnim premijama od 57,7 miliona dinara, normalno bi zarada trebala da bude mnogo veća i kod ovako staroga društva ona je uvek mnogo veća. Da nije opet po sredi jedna zadružna ustanova? Ne treba gubiti iz vida da Croacija zarađuje na neosiguravajućem poslu 6-7 miliona dinara. To je skoro sedam puta više nego što je temeljna glavnica. Što pak ukupna čista dobit iznosi 500.000 dinara, dolazi otuda što ona upotrebljava sve svoje prihode na olakšanje zadrugara. Prema tome se može pretpostaviti da članovi Croacije imaju najpovoljnije uslove osiguranja.

SUMADIJA, PRVO SRPSKO DRUSTVO ZA OSIGURANJE I REOSIGURANJE — BEOGRAD

Ako premiske rezerve i prenosna premija treba da budu kvantitativno merilo jednog osiguravajućeg društva, onda „Šumadija“ spada u grupu manjih osiguravajućih društava, jer njezine ukupne premiske rezerve iznose krajem 1929. godine 8,4 miliona dinara. „Šumadija“ je i relativno apsolutno mlado društvo. Ona je osnovana 1913. godine. Ali kako je to bilo u oči velikih ratova, to je ona počela svoju delatnost tek posle svetuskog rata. Dakle tek 10 godina. „Šumadija“ je mlada ali zbog toga baš i zdrava, možda i zdravija no što bi to odgovaralo njezinim godinama. To se može konstatovati kratkom analizom

Račun izravnjanja

Aktiva	Račun izravnjanja		
	1927.	1928.	1929.
Likvidno plasirana:			
Blagajna i žiro-potraživanja	7.3	9.1	10
Hartije od vrednosti	2.67	3.3	3.56
Zbir	9.97	12.4	13.56
Ostala aktiva:			
Tekući račun	5	1.9	2.32
Zajmovi na police	0.222	0.446	0.255
Vrednosti za naplatu	0.3	0.512	0.255
Ostala aktiva	0.5	0.600	0.568
Pasiva			
	1927.	1928.	1929.
Čista imovina	5.2	5.40	5.59
Prenosna pasiva	8.1	9.75	8.40
Ostala pasiva	4.7	2.85	3.05

njezine aktive i pasive. Njezina pasiva krajem 1929. iznosi okruglo 17 miliona dinara. Sa gledišta likvidnosti ona se može

podeliti u tri grupe. Čista imovina iznosi 5,9 miliona. To nije obaveza. Ostala pasiva sastoji se u glavnom od tekućih računa i iznosi 3 miliona dinara. Ako pretpostavimo da je ta pasiva bez otkaza, da se može svakog časa da pozove na isplatu, ipak sa gledišta likviditeta situacija „Šumadije” je briljantna. Jer treća pozicija u pasivi, najveća, to je prenosna pasiva: premiske rezerve i prenosne premije, koje idu na 8,40 miliona dinara i koje su, kao što znamo dugoročne obaveze. Prema tome može se uzeti u najgorem slučaju da je potpuno likvidna pasiva od svega 3 miliona dinara. Na suprot tome stoji likvidna aktiva od 13.56 miliona dinara, od čega je 10 miliona dinara blagajna i žiro-potraživanje, a 3,56 miliona hartije od vrednosti. Ako uzmemo sve ostale oblike aktive da su kroz nelikvidni, ipak nam ostaje kroz likvidna aktiva od 13.56 miliona na likvidnu pasivu od 3 miliona dinara. Likvidno je 80% ukupne aktive i samo 18% pasive.

Likviditet „Šumadije” je takoreći idealan. Zna se da su žiro-potraživanja kod Narodne banke i kod banaka, sa kojima ona stoji u bližim rodbinskim vezama, čiji je likviditet toliko pojačan da u svako doba mogu isplatiti ukupno svoje dugovanje „Šumadiji”.

Ni sigurnost plasmana ne stoji nepovoljnije; ona je u istom rangu kao i likviditet. Jer blagajna i žiro-računi su sigurnost prve klase, a hartije od vrednosti pupilarno takođe predstavljaju sigurnost prve klase. „Šumadija” je razvila svoju delatnost baš u doba, kad je ulaganje gotovina, koje nisu potrebne za poslove za duže vreme, u hartije od vrednosti bilo vrlo oportuno i ona je tu konjukturu iskoristila.

Ako „Šumadija” bude čuvala u budućnosti današnji soliditet i likviditet plasmana, ona će u tom pogledu stajati vrlo visoko — pošto usled mladosti nije imala vremena da se zabatrga u plasmane druge i treće klase.

Na suprot tome skroz zadovoljavajućem stanju „Šumadije” sa gledišta likviditeta i solidnosti stoji manje povoljno razviće njezinih poslova za poslednje dve godine. Ona to naročito ističe u svojim izveštajima i iznosi poznate razloge: bezobzirnu konkurenciju. „Šumadija” se bavi gotovo svima poznatim oblicima osiguranja elementarnog i života. Ali kod nje igraju dva oblika najvažniju ulogu: život i požar. Kod osiguranja života ukupni osigurani kapital je iznosio 1927. god. 47,38 pa je 1928. pao na 44 miliona i tek se 1929. popravio na 45,86 miliona dinara. „Šumadija” objašnjava taj nazadak u volumenu poslova u odeljenju za život poznatim neutješnim prilikama na tržištu osiguranja. Ona veli, n. pr., da se dešava, da se jedno lice u roku od godine dana sukcesivno osigurava kod tri društva, stornirajući prethodno osiguranje. Dalje se događa da su osiguranici, koji su pune tra godine uplaćivali premije, otkupljivali svoje ugovore ili primali zajmove na podlogu polica, da bi se ponovo osigurali kod drugih društava, koja su im nudila naknadu za gubitak. To tvrđenje društvo „Šumadija” potkrepljuje i suviše rečito statistika, koju je ona iznela u izveštaju, a po kojoj je, na primer, u 1929. god. izdato polica u ukupnom iznosu od 14 miliona dinara, a stornirano u istoj godini 6 miliona i otkupljeno za 1,79 mil. dinara. Polovina celokupne redukcije je stornirana. To je odista nečuveno!

Kod osiguranja protiv požara, veli „Šumadija”, da je usled konkurencije odomaćena neobična praksa da se osiguranicima kreditiraju premije. Ona nije htela da pođe tim putem, zbog toga je produkciju u tome poslu znatno usporila poslednjih godina.

Godina	Premije	Štete	u %
1927	4335	710	16.3
1928	4250	742	17.2
1929	4.220	791	18.7

Osiguranje života kretalo se istim tempom kojim i elementarno. I ovde je posao u opadanju. To nam najbolje ilustruje donja tablica:

Godina	Premije	Stanje osig. kapitala u hiljadama dinara	Rez. premije
1927	1.922	47.380	4.400
1928	1.800	47.380	5.458
1929.	1.965	45.860	6.666

Gornja tablica nam pokazuje, da je ukupna osigurana suma, koja je iznosila 1927. god. 47.3 miliona pala u 1928. god. na 44.09 miliona dinara i da je tek u 1929. godini porasla na 45.80 miliona dinara. Vrlo je interesantno objašnjenje te pojave u godišnjim izveštajima „Šumadije”. Tvrđi se pre svega da je ogroman storno. Ljudi se osiguravali za vreme inflacionog poleta, uzimajući za bazu svoje prihode u to doba i kako su se ti prihodi delimično spuhali usled deflacije, to je jedan deo došao u nemogućnost da održava ugovorno stanje. Nije redak slučaj da su ljudi pri samom osiguranju već bili svesni toga, da ne mogu održati osiguranje u obimu u kome ga zaključuju. To je neverovatna lakomisenost, koja se često pojavljuje kod našeg sveta. takva vrsta poslova vodi u siguran storno. Najzad jednu izvesnu ulogu pri tome igra pomenuta neloyalna konkurencija, koja potpomaže storniranja. Koliko se pogoršao položaj osiguranika u poslednjim godinama najbolje ilustruje fakat da je u 1928. godini kod „Šumadije” izdato toliko isto zajmova na police, koliko za sve prethodne godine ukupno. Saobrazno tom kretanju ukupno osiguranog kapitala kretale se i premije. One su u 1929. god. ipak dostigle rekordnu cifru od 1,965.000. Rezervne se premije pak stalno povećavaju od 4,4 u 1927. godini na 6,36 u 1929. godini. To pak znači sve bolje funkcioniranje osiguravajućeg poduzeća „Šumadija”.

Godina	Bruto dobit		
	Premije i dažbine	Ostali prihodi	Ukupno
	u hiljadama dinara		
1927.	5.250	1.755	7.005
1928	6.157	0.749	6.906
1929	6.295	0.821	7.116

Gornja tablica nam pokazuje da u prkos nepovoljnoj konjukturi za glavne vrste osiguranja za poslednje tri godine ipak dobit napreduje. Bruto dobit je skočila od 7.05 miliona 1927. na 7.11 miliona u 1928. godini. Ostali prihodi koji ne spadaju striktno u osiguranje, prihodi od imovine i imovinskih objekata društva učinili su da se nazadak u poslu ne oseti na bruto dobitku. Naročito je veliki prihod od uloga na štednju. U 1927. godini društvo nije imalo nikakve dobiti, u 1928. godini ista se popela na 480.000 a u 1929. godini na 500.000 dinara. A prenos premije elementara iznosi 1929. 900.000 god. dinara okruglo, rezervisane štete i otkup police života sa 690.000 dinara, otpisi sa 366.000 dinara i dotacije premijskoj rezervi života 884.000 dinara. Od zarade iz 1929. godine upotrebljeno je 360.000 za dividendu od 10% na glavnice od 3 miliona dinara a 200.000 dinara na ime tantijeme i raznih dotacija.

VALJEVSKA ŠTEDIONICA, VALJEVO.

Valjevska štedionica je bila osnovana 1871. godine i prema tome slaviće iduće godine šedesetogodišnjicu. Ona je po redu treći novčani zavod Srbije, i jedini, koji je sačuvala svoju prvobitnu firmu.

Danas iznosi njezina glavnica 5 miliona dinara, podeljena na 25.000 akcija à 200 dinara nominalne vrednosti. Ranije je bila 350.000 dinara u 3.500 akcija à 100 dinara. 1919. godine akcije su prežigosane na 200 dinara i time je glavnica povišena na 700.000 dinara; ovo povišenje izvršeno je: polovina putem prenosa sa rezervnog fonda a drugi deo uplatom akcionara. U narednim godinama glavnica se brzo povećava: U 1920. godini na 1 milion, 1921. god. na 2,5 miliona, a 1923. godine na 5 miliona dinara.

Štedionica se pored svih bankarskih poslova bavi i robnom trgovinom; ona podržava vlastito robno odeljenje, koje izvozi suve šljive i poljoprivredne proizvode, a uvozi poljopri-

vredne mašine, i t. d. Uvozni posao još nekako ide i njegovi su rezultati povoljni; izvoz, naročito suvih šljiva pak je potpuno podbacio i banka u svome izveštaju napominje, da je u 1929. godini sa valjevske pijace izvezeno svega 70—80 vagona prema 1500—2000 vagona u normalnim prilikama.

Osim toga Valjevska štedionica uzima i živog učešća u našoj industriji i finansira Industrijsko-Trgovačko a. d. „Suvobor” u Obrenovcu. To je preduzeće osnovala štedionica 1922. godine sa glavnicom od 5 miliona dinara, u kojoj je učestvovala sa 5 od sto. Krajem 1927. god. preduzeće je primilo na račun reparacija iz Nemačke, modernu parnu mašinu od 280 konjskih snaga i jedan moderan kompletan mlin, sa kapacitetom od 2 vagona brašna dnevno. Društvo se bavi dakle mlinskom industrijom i preradom drveta, u koju svrhu ima i veću pilanu. U 1927. godini kupila je Beogradska založna banka od ranijih ortaka Valjevske štedionice a njezinim posredovanjem polovinu akcija po cenu od 50 od sto nominalne vrednosti. Ali je u prošloj godini Valjevska štedionica kupila i tu drugu polovinu akcija „Suvobora”, koja se kupovina u bančinom izveštaju između ostalog objašnjava na sledeći način:

„Kupovinu akcija izvršili smo za to što se u upravi „Suvobora” nismo mogli sporazumeti oko vođenja preduzeća sa našim ortacima, te smo bili postavljeni pred dilemu: prodati naše ili kupiti njihove akcije. Cenu koju smo tražili za naše akcije, nismo mogli postići, jer su nam naši ortaci nudili svoj deo uz mnogo povoljniju cenu, a plaćajući nama više, nego što su tražili od nas za svoj deo. Razmatrajući rentabilitet tog preduzeća, sada posle toliko godina rada i investiranja, odlučili smo se za kupovinu akcija, pošto je investiranje završeno i svake se godine sve više razvijaju poslovi”....

U svom izveštaju napominje, da je razvoj „Suvobora” u 1929. godini bio potpuno zadovoljavajući, jer je pokazao čist prihod od 438 hiljada dinara. Mlin je u prošloj godini preradio 503 vagona pšenice (prema tome „Suvobor” nije osećao mlinske krize), a strugara 14.600 kubnih metara oble građe. U izveštaju se dalje napominje, da je strugara dovoljno snabdevena sa sirovinom za 1930. i pola iduće godine, a da je podnešena molba na nadležno mesto, (Ministarstvu Šuma i Rudnika) radi osiguranja sirovine za dugi niz godina. „Suvobor” u ranijim godinama nije mogao postići one rezultate, koje bi mogao dati jer je, kao što to uprava Valjevske štedionice podvlači, preduzeće u ono doba naišlo na neočekivanu nepredusretljivost nadležnih zbog čega je imalo da izdrži tešku konkurenciju sa izvesnim povlašćenim konkurentima. U pogledn budućeg razvoja „Suvobora” Valjevska štedionica veoma je optimistički raspoložena.

Donja tablica nam ilustrira razvoj Valjevske štedionice: da bi lep i svestran napredak što bolje predočili, izabrali smo četiri periode: godinu 1919., 1925., 1928. i 1929. i glavne bilansne pozicije pokazuju sledeću sliku:

Aktiva	1919.	1925.	1928.	1929.
	u hiljadama dinara			
Menice	1.160	5.901	12.142	12.657
Zajmovi na zaloge	166	1.801	2.661	2.637
Potraživanja po tek. rač.	495	4.477	6.163	8.128
Hartije od vrednosti	—	3.000	2.578	2.993
Nepokretnosti	101	270	460	460
Pasiva				
Glavnica	350	5.000	5.000	5.000
Rezerva	448	1.343	1.521	1.629
Ulozi na štednju	1.116	4.890	12.368	14.997
Dugovanja po tek. rač.	602	875	1.524	1.885
Čista dobit	33	1.127	1.225	1.243
Dividenda	—	16%	18%	18%
Obrt				
Blagajne	10.278	124.757	236.072	212.005
Celokupan	51.916	490.292	837.543	786.330

Račun gubitka i dobitka

Rashodi	1926.	1927.	1928.	1929.
Troškovi	742	752	871	905
Kamata	840	1.078	1.382	1.524
Otpisi	14	58	89	166
Gubitak na efektima	133	136	150	96
Čista dobit	953	1.191	1.225	1.243
Prihodi				
Kamata	2.007	2.615	3.102	3.257
Provizije	435	359	368	437
Prihodi od nepokretnosti	241	86	89	106
Prihodi od hart. od vred.	—	156	158	123
Prihodi od otp. potraž.	—	—	—	12
Zbir prihoda i rashoda	2.684	3.218	3.718	3.936

U toku poslednjih deset godina sopstvena su sredstva porasla od 798.000 na 6.75 miliona dinara odnosno za 8,5 puta; od toga povišena je glavnica na 5 miliona a rezerve su porasle oko 450 od sto. Još efikasniju sliku napretka bančinog pokazuje kretanje uložka na štednju: od 1.12 miliona u 1929. godini oni su u periodu od deset godina porasli na 15 miliona dinara. Pošto su uložci u 1925. godini iznosili 4.89 miliona dinara, vidi se, da pada najjači porast u poslednje godine i to uprkos deflacije i privredne depresije. Bolje se svedodžbe za poverenje, koje banka uživa uopšte ne može dobiti. Pri tome treba imati u vidu, da je banka u prošloj godini snizila kamatnu stopu na uloške za 1 od sto a da je uprkos tome baš u toj godini povećanje uloga iznosilo skoro 3 miliona dinara. Kreditora po tekućem računu Valjevska štedionica zapravo ni nema; to znači, da ona sem uloga na štednju uopšte nema tuđih sredstava; njezini poverioci po tek. računima iznose svega 1.88 miliona, što zapravo ne broji. Ovakvo stanje dozvoljava jedno veoma interesantno upoređenje: Uložci na štednju porasli su, kao što smo videli, skoro 15 puta, dok su dugovanja bančina po tekućim računima jedva za tri puta veća no pre deset godina. Reeskont iznosi 3.86 miliona dinara i na toj se visini kreće već nekoliko godina.

Ukupna sredstva Valjevske štedionice od 27.6 miliona dinara plasirana su u 1929. godini na sledeći način: 12.66 miliona na menične kredite; taj je plasman prema 1928. godini ostao skoro nepromenjen; povećanje iznosi jedva 3 od sto; veći porast pokazuju potraživanja po tek. računima, koji su prema 1928. godini porasli za 2 miliona na 8.13 miliona dinara. Isto tako su prema 1928. godini ostali nepromenjeni zajmovi na zaloge u visini od 2.64 miliona dinara; u 1929. godini čak su nešto manji.

Visoka je pozicija hartija od vrednosti. U 1925. godini iznosi 3 miliona dinara, u 1928. god. 2.57 miliona, a u 1929. god. 2.99 miliona dinara. Ranije smo napomenuli, da ima Valjevska štedionica do 1929. godine polovinu, a u toj godini apsolutan majoritet akcija „Suvobora”. Ako pak pogledamo na račun gubitka i dobitka onda primećujemo, da se poslednjih godina hartije od vrednosti snažno otpisuju i pri tome treba dodati, da je banka u 1927. godini, radi sigurnosti svojih ulagača štednje jedan deo svoje aktive, naime 2.1 milion dinara uložila u državne hartije od vrednosti; i ova je pozicija uračunata u efekte. Nepokretnosti su proknjižene sa 460 hiljada dinara, nepromenjeno za ove poslednje godine.

Čista dobit iskazuje se sa 1.24 miliona dinara i to je iznos koji najlepše pokazuje uspešan rad Valjevske štedionice. Njezini akcionari mogu biti ponositi: 18 od sto dividendu danas retko koja banka isplaćuje.

U Upravnom odboru nalaze se g. g.:
Predsednik: Milan M. Matić, trgovac; potpredsednik: Spasoje V. Spasojević, trgovac; Rad. M. Milutinović, trgovac, Ljub. J. Vilotijević, industrijalac, Mihailo R. Jevtić, advokat, Miloje R. Lazić, trgovac, Jovan Ž. Ilić, trgovac, Milan R. Gođevac, trgovac, a Nadzorni odbor sačinjavaju g. g.: Predsednik: Miljko J. Pajević, trgovac; Božidar Despotović, trgovac, Petar M. Tadić, apotekar, Mihailo N. Jovanović, izvoznik. Direktor je g. Živ. R. Lazić.

EDISON-BELL-PENKALA D. D. — ZAGREB

Pojavom radija držalo se da je gramofonu odzvonilo. Naprotiv gramofonska industrija nije nikada pokazivala takav prosperitet kao danas. Od engleske industrije gotovo jedina je gramofonska industrija koja ne pozna besposlicu ili redukciju rada. A isto je i u Nemačkoj. Veći interes za glazbu mnogo je doprineo širenju gramofona. A i tehničko usavršenje koje je postignuto upravo poslednjih godina mnogo je doprinelo proširenju gramofona. Najviše je stradao glasovir. Radio i gramofon izgleda da će ga eliminirati iz generacija koje dolaze. I sve to veći interes za ples mnogo je doprineo povećanju potražnje za gramofonom. U najnovije vreme i ton-film mnogo doprinosi širenju gramofona. Uporedo sa premijerama raznih ton-filmova, trgovci gramofonskih ploča donasaju na tržište gramofonske ploče šlagera iz dotičnih ton-filmova.

Velika engleska gramofonska tvrdka Edison-Bell osnovala je godine 1926. u Zagrebu svoju afilijaciju. I to u zajednici sa Prvom hrvatskom štedionicom. A kako se je intabrirala u prostorijama tvornice Penkala uzela je kod nas ime Edison-Bell Penkala.

Prvo vreme bavila se uvozom gramofona i gramofonskih ploča raznih tvornica Edison-Bell koncerna. No brzo se je prešlo i na vlastitu fabrikaciju. Prvo ploča a kasnije i samih gramofona.

Danas je Edison-Bell-Penkala u stanju da u svojoj zagrebačkoj tvornici izradi godišnje skoro 200.000 gramofona i preko milijon gramofonskih ploča. Dakle daleko više nego što je naš godišnji konsum. U zagrebačkoj tvornici Edison-Bell-Penkala izrađuju se osim jugoslovenskih, mađarske, rumunske i turske ploče. Umetnici dotičnih nacija dolaze u Zagreb na snimanje, gde se onda izrađuju matrice i ploče. Prema tome mi smo već u stanju da izvozimo gramofonske ploče.

Bilanca za tri poslednje godine ovako izgleda:

Aktiva	1929.	1928.	1927
Blagajna	165	193	69
Menice	667	1.275	167
Roba	11.343	5.052	2.694
Materijal	3.273	2.164	835
Mašine	2.784	1.808	660
Matrice	2.990	928	282
Inventar	553	379	277
Osnivački troškovi	374	562	749
Dužnici	9.932	—	3.010
Pasiva			
Glavnica	2.000	2.000	150
Vjerovnici	29.759	9.601	8.353
Tranzitorne stavke	43	42	59
Reeskont	208	685	167
Dobitak	80	36	16
Ukupna bilanca	32.092	12.366	8.747

Upada u oči skoro potrostručenje bilance za 1929., prema onoj za 1928. godinu. Od 12.3 miliona na 32 miliona. Retko je koje naše poduzeće u jednoj godini pokazalo toliki skok.

U 1929. godini došlo je do većeg uređenja tvornice kao što je izrađen i veliki broj domaćih ploča. Pored toga u zagrebačkoj tvornici izrađen je i deo ploča koje su snimljene u inozemstvu. Mašinerija je tražila nove investicije od milion dinara, a matrice od preko 2 miliona. Gotova roba predstavlja vrednost od preko 11 miliona ili dvostruko više nego 1928. godine.

Dužnici iznose skoro 10 miliona dinara. To su djelom trgovci, koji drže gramofone i ploče, a delom neposredno konsumenti. Edison-Bell-Penkala ima u Zagrebu, Beogradu i Skoplju vlastite prodavaone. One daju i na otplatu. Naročito gramofone. Davajući gramofone na otplatu, omogućuju nabavku i siromašnijim slojevima. A time stvaraju stalnu i sigurnu klijentelu za ploče. Danas je već obična stvar da se za imendan, rođendan ili Bo-

žić darivaju gramofonske ploče. Za gramofonska poduzeća je glavno da plasiraju gramofone. Ploče se onda već plasiraju same.

Verovnici su porasli od 9 na 29 miliona dinara. Znači da čitavo proširenje posla u 1929. godini, počevši od investicija pa do izrađenih ploča, išlo je iz tuđih a ne iz vlastitih sredstava. To znači, da će kamati u buduće znatni teretiti uspehi poduzeća. Možda bi bilo potrebno izvesno povišenje dioničke glavnice.

Dobitak je u porastu. Pored u godini 1929. iskazanog dobitka treba uzeti u obzir, da je otpisano na računu osnivačkih troškova oko 200 hiljada dinara. Za dve godine taj će račun biti izravnani i onda će čisti dobitak biti znatno veći.

U najnovije vreme na umetničkom vodstvu poduzeća stoje naši priznati domaći umetnici, pak postoji nada da će i oni mnogo doprineti širenju naše glazbe i populariziranju naših umetnika. Ne samo u našoj državi, već naročito među našim prekomorskim emigrantima.

JUGOSLAVENSKO SIMENS D. D. ZAGREB.

Jugoslavensko Simens d. d. u Zagrebu nalazi se u punom razvitku. Ukupna suma bilance iznosila je:

31. decembra 1927.	Din. 40,856.000
31. decembra 1928.	Din. 46,432.000
31. decembra 1929.	Din. 56,413.000

Od godine 1926. na 1927. nema nikakvog porasta u bilanci. Godine 1928. imamo jedan porast od 6 a godine 1929. čak od 10 miliona dinara.

Jaki tempo porasta u bilanci a po tome i delatnost Jugoslavenskog Simensa, povoljni je znak ne samo po razvitak tog poduzeća nego i po razvitak naše privrede uopšte. Znači da se elektrifikacija u našoj državi intenzivno provodi. Bilo to kod uvađanja i proširenja električnog osvetljenja u pojedinim gradovima bilo to kod moderniziranja pogona u pojedinim fabrikama.

Ne samo Jugoslavensko Simens nego i ostala poduzeća koja zastupaju strane elektrotehničke i mašinske koncerne rade dobro. Makar privredne prilike i ne bile povoljne, elektrifikacija se provodi ubrzanim tempom. Gotovo svake nedelje čitamo da ovo ili ono mesto uvađa električnu energiju. Pored toga proces industrijalizacije traje i dalje. Podižu se mnoge nove fabrike, naročito tekstilne, a postojeće se proširuju i moderniziraju. Kod takvih prilika naravno da elektro-tehničkoj industriji ide dobro i da radi punom parom.

Stojimo i pred intenzivnijom elektrifikacijom čitavih krajeva. Nisu to više samo projekti nego osnove koje stoje pred izvođenjem. U Dravskoj banovini radi se punim tempom. Udružene centrale Zagreb-Karlovac proširuju svoju mrežu do Koprivnice i dalje po podravini. Velika centrala u Fali spušta se sa svojom mrežom u Savsku banovinu. Ide se i za elektrifikacijom Primorske banovine. Na Gubavici izvršuju se naprave koje će povisiti godišnju produkciju za kojih 100 miliona kilovatsati.

Bilance za 4 poslednje godine ovako izgledaju:

Aktiva	1929.	1928.	1927.	1926.
Blagajna	94	70	167	125
Menice	253	2.331	1.466	1.047
Efekte	341	172	505	427
Dužnici	31.325	28.023	26.580	24.029
Roba	22.239	13.769	10.903	12.600
Zgrade i strojevi	1.161	1.322	1.360	1.398
Inventar	873	732	943	1.348
Pasiva				
Glavnica	1.500	1.500	1.500	1.500
Rezerva	35	35	35	35
Vjerovnici	54.810	44.842	39.268	39.421
Dobitak	67	45	22	19
Ukupna bilanca	56.413	46.423	40.826	40.977

Dužnici su porasli za 3 miliona dinara. Ali za to roba za preko 8 miliona dinara. To bi značilo da se izvršuje ili očekuje izvršenje većih radova pak su popunjena skladišta.

Vlastita sredstva ne stoje u razmeri prema poverenim. Ova su poslednja skoro 40 puta veća od vlastitih. Ali kod Jugoslavenskog Simensa moramo imati u vidu da on nema znatnih investicija. One su potpuno pokrivena vlastitim sredstvima. Roba i dužnici pokriveni su verovnicima, što je naravno kod poduzeća koje je u glavnom prodajna organizacija jednog velikog industrijskog koncerna. Mesto da ti koncerni izravno daju kredite konsumentima u pojedinim državama, oni predaju svoje produkte afiliranim poduzećima koja ih tek kreditiraju potrošačima. Na taj način kod ovakovih poduzeća pozicija verovnici dosta je znatna, jer ona je pandam aktivne pozicije roba i dužnici.

Interesantno je videti iz čega se sastoje verovnici:

Dobavljači	Din.	3,083.755.45
Österr. Siemens-Schuckert-Werke-Wien	„	20,039.863.94
Koncern	„	26,105.637.24
Kapara mušterija	„	1,574.516.85
Prelazne stavke	„	3,458.206.09
Ostali poverioci	„	548.069.87

Kako se vidi među verovnicima nema banaka nego su to potraživanja poduzeća koja Jugoslavensko Simens zastupa u Jugoslaviji. U prvom redu tu je Österr. Siemens-Schuckert-Werke

u Beču. Jugoslavensko Simens nije zapravo izravna afilijacija centrale u Berlinu nego njene bečke afilijacije. Jugoslavensko Simens duguje svojim liferantima oko 50 miliona dinara. To je kredit kojega inozemstvo pruža našoj privredi. Ti krediti u pojedinom slučaju su kratkoročni — za dobavlenu robu treba za nekoliko meseci doznačiti protivrednost. Ali međutim stiže nova roba. Tako kredit od 50 miliona ostaje i dalje ukoliko još i ne raste.

Račun gubitka i dobitka pruža sledeću sliku:

Prihodi	1929.	1928.	1927.	1926.
Bruto prihodi	13.775	12.069	10.627	12.810
Rashodi				
Poslovni troškovi	12.475	10.821	8.816	11.252
Porezi	811	751	1.316	996
Otpisi	466	474	489	545

Kako vidimo sve pozicije računa dobitka i gubitka su u porastu. Čisti dobitak ne dozvoljava isplatu dividende. Nu kod afiliranih poduzeća industriskih koncerna ne radi se o tome da poluče veći dobitak. Glavno je da osiguraju plasiranje produkata koje fabricira koncern. Profit se i onako iskazuje kod koncerna.

Nova faza u razvitku Jugoslavenskog Simensa nastupiće tek onda, kad u samoj zemlji pristupi fabricaciji bar izvesnih artikala koje on sada uvozi.

Edison Bell-Penkala d. d. - Zagreb

Račun izravnjanja na dan 31. decembra 1929. god.

Aktiva		Pasiva	
	Dinara		Dinara
Gotovina	165.203·19	Dionička glavnica	2.000.000·—
Strojevi i uređaj	2.784.872·19	Vjerovnici	29.759.269·72
Našastar	553.315·33	Reeskompt	208.857·—
Matrice, voskovi i snimanja	2.996.995·73	Prelazni račun	43.548·15
Dužnici	9.932.572·11	Dobitak	80.570·—
Mjenice	667.947·12		
Zaliha robe	11.343.160·—		
Zaliha materijala	3.273.503·—		
Utemeljiteljni troškovi	374.676·20		
	<u>Ukupno 32.092.244·87</u>		<u>Ukupno 32.092.244·87</u>